

JOHN HORGAN

John Horgan, Massachusetts Lowell Üniversitesi Kriminoloji ve Adalet Çalışmaları Okulu'nda Güvenlik Çalışmaları profesörü ve aynı üniversitede Terörizm ve Güvenlik Çalışmaları Merkezi'nin direktörüdür. Horgan, eğitimli bir uygulamalı psikoloji uzmanı olarak 1995 senesinden beri terörist davranışlar üzerine çalışmalar yürütüyor. Çok sayıda çalışması yayımlanan yazarın diğer kitapları arasında Tore Bjørgo'yla birlikte yazdığı *Walking Away from Terrorism, Leaving Terrorism Behind*, Kurt Braddock'la birlikte yazdığı *Terrorism Studies: A Reader* ve *Divided We Stand: The Strategy and Psychology of Ireland's Dissident Terrorists* yer alıyor. *Terrorism and Political Violence* dergisinin özel sayı editörlüğü ve *Dynamics of Asymmetric Conflict* dergisinin yardımcı editörlüğüne ek olarak, içlerinde *Legal and Criminological Psychology*, *Studies in Conflict and Terrorism* ve *Journal of Strategic Security* dergilerinin de yer aldığı çok sayıda derginin yayın kurulundadır. Horgan ayrıca FBI Ulusal Şiddet Suçları Analiz Merkezi'nin araştırma grubuna üyedir. Geçmişte (Uluslararası Terörizm Çalışmaları Merkezi direktörü olarak) Pennsylvania Eyalet Üniversitesi'nde, İngiltere'de St. Andrews Üniversitesi'nde ve İrlanda'da Cork University College'da çeşitli pozisyonlar üstlendi. Araştırmaları *The New York Times*, *Rolling Stone* ve *Chronicle of Higher Education*'da yer aldı. Horgan, Boston'da yaşıyor.

JOHN HORGAN

TERÖRİZM PSİKOLOJİSİ

ÇEVİREN: HİLAL AKEKMEKÇİ TUNALI

THE PSYCHOLOGY OF TERRORISM

© Routledge, a member of the Taylor & Francis Group

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 730

PSİKOLOJİ/PSİKANALİZ 23

ISBN 978-605-399-635-4

1. BASKI İSTANBUL, NİSAN 2024

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

YAZIŞMA ADRESİ: HACİAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL

TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 51672

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN SİLA ARLI

DİZGİ, UYGULAMA VE KAPAK GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER

BASKI VE CİLT BİNCAN MATBAACILIK YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

TAYAKADIN MAH. ULUBATLI HASAN CAD. NO:255 ARNAVUTKÖY İSTANBUL

TELEFON: 0212 401 98 43 • SERTİFİKA No: 72758

İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ KATALOGLAMA BÖLÜMÜ TARAFINDAN KATALOGLANMIŞTIR.

Names: Horgan, John, 1974- author. | Akekmekçi Tunali, Hilal, translator.

Title: Terörizm psikolojisi / John Horgan ; çeviren Hilal Akekmekçi Tunali.

Description: İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2024. | Includes bibliographical references and index.

Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları ; 730. Psikoloji / Psikanaliz 23.

Identifiers: ISBN: 9786053996354 (paperback)

Subjects: LCSH: Terrorism. | Terrorism --Psychological aspects. | Terrorism --Research.

Classification: LCC: HV6431 .H66719 2024

JOHN HORGAN

TERÖRİZM PSİKOLOJİSİ

ÇEVİREN

HİLAL AKEKMEKÇİ TUNALI

Mia'ya

Politik Őiddetin psikolojisini analiz etmek aşırı zor olmakla kalmaz,
aynı zamanda oldukça tehlikelidir.

Emma Goldman, *Anarchism and Other Essays*, 1917

İçindekiler

- xi** İkinci Baskıya Önsöz
- xv** Teşekkür
- 1** Giriş

- 15** **1** Psikolojik Savaş
  - 15** Giriş
  - 21** Terörizme Yönelik Tutumlar
  - 22** Dil ve Etiketler
  - 25** Teröristler Ne Yapar?
  - 27** Terörizm Sadece Farklı Yollarla Yürütülen Bir Savaş Biçimi Değil mi?
  - 30** Terörizm Psikolojik Bir Savaş Olarak Tanımlanabilir mi?
  - 35** Terörizm: Bir Savaş *Biçimi* ve *Aracı*
  - 39** Sonuç

- 41** **2** Terörizmi Anlamak
  - 41** Giriş
  - 44** Terörizm Araştırmalarının Doğası ve Boyutları
  - 47** Terörizm Çalışmalarında Teorik Meseleler
  - 50** Terörizmin Doğası ve Heterojenliği
  - 52** Psikoloji ve Terörizm
  - 56** Yöntemler, Kaynaklar, Alanlar
  - 57** Birincil Araştırma
  - 61** Sonuç

- 63** **3** Terörist Zihinler mi?
  - 63** Giriş
  - 65** Terörizm ve Psikopati
  - 70** Terörist Bir Kişilik mi?
  - 81** Terörist Davranışın “Normallığı” mi?

- 84** Tutarsızlığa Rağmen Israr
89 “Terörist Kişilik” Araştırmalarındaki Zorluklar
98 Sonuç
- 103** **4** İlişkilenme
103 Giriş
105 Teoriler, Modeller ve Metaforlar:
Profillerden *Radikalleşme* Yollarına Geçiş
111 “Radikalleşme”nin Yükselişi
114 Kritik Farklılıklar
118 Bir Kişi Niçin Terörizmle İlişkilenmek İster?
133 Risk Faktörlerine Doğru?
- 139** **5** Katılım
139 Giriş
142 Terör Olayının Döngüsü
157 Katılımın Psikolojik Sonuçları
162 Şiddete Dönüş: Örgüte Üye Alımını Yapanların Perspektifi
176 Şiddete Dönüş: Örgüt Üyesinin Perspektifi
178 Sonuç
- 181** **6** Ayrılma
181 Giriş
184 Terörizm Niçin (ve Nasıl) Sona Erer?
188 Fiziksel Ayrılma
189 Psikolojik Ayrılma
198 Psikolojik Ayrılma = İkincil Feragat = Deradikalizasyon
199 Gitmek mi, Kalmak mı?
201 Ayrılmayı Anlamak
203 Sonuç

- 207** 7 Terörist Davranışın Bilimine Doğru
- 207** Giriş
  - 209** Psikoloji Nasıl Bir Katkı Sunabilir?
  - 216** Radikalizasyon mu Terörizm mi?
  - 223** Terörizm Araştırmaları, Politikalar ve Akademi
  - 225** Sonuç
- 227** Seçilmiş Kaynakça
- 233** Dizin

İkinci Baskıya Önsöz

2005 senesinde bu kitabın ilk baskısını karamsar bir notla bitirmiştım. Bana göre o dönemde terörizm psikolojisi en iyi ihtimalle henüz yeterince gelişmemiş, en kötü ihtimalle ise terörizm problemine hızlı ve basit bir çözüm arayışında olan kişilerin gerçekdışı beklentilerinin merhametine terk edilmiş durumdaydı. Terörle mücadele uzmanlarından terörizm üzerine akademik literatürün katkılarını göz önünde bulundurmalarını istemek, olsa olsa gönülsüz bir öneriden ibaretti. Öte yandan çok sayıda kaliteli araştırma yürütülüyordu, ancak bitmek bilmeyen saçma sözlerin sağanağı altında suyun yüzeyinde kalabilmek daha da imkânsızlaşıyordu. Bu, kulağa çok sert gelebilir (veya akademik olarak daha kötü bir şekilde kedinin uzanamadığı ciğere murdar demesi şeklinde düşünülebilir) fakat benim görüşüme göre bu not o dönemki durumun bir yansımasıydı. Terörizm araştırmaları çoğunlukla günlük krizler doğrultusunda ilerliyordu, öneriler neyin gerçekçi bir şekilde “analiz” olarak adlandırılabilceğinin düşünülmesine imkân veremeyecek bir hızla yayımlanıyordu ve terörizm uzmanlarının, gerçekte onların fark ettiğinden çok daha karmaşık olan problemlere benzerlikleri temel alan çözüm önerileri vermekte bu kadar aceleci davranması bana çok şüpheli görünüyordu.

Böylesi karamsar bir tablo çizmemin nedeni, o dönemde bunun gerçekçi ve dürüst olduğunu düşünmemdi. O halde ne değişti? Aradan geçen sekiz yılda, takdir edilecek pek çok gelişme oldu. Öncelikle şimdilerde “terörizm çalışmaları” (bir *disiplin* olarak adlandırılmaması uygun olur) olarak bilinen alan, artık geçmişte bu alanı temsil eden az sayıdaki araştırmacının hâkimiyetinde değil.

İyi ki, sosyal ve davranışsal bilimlerin alana ilgisindeki artış, güçlü ve kaliteli araştırma sonuçlarında bir artışı da beraberinde getirdi. Aslında terörist davranışlar üzerine sistematik ve disiplinlerarası araştırmaların emeklemeye başlaması, analizler ile görüşleri ve yanıtıcı tahminler ile ampirik verilere dayanan görüşleri birbirinden ayırmayı kolaylaştırdı. Ayrıca en bariz şekilde terörizm üzerine yürütülen sosyal çalışmalar için ayrılan devlet fonlarındaki artıştan anlaşılacağı üzere, akademik araştırmaların etkili bir şekilde terörle mücadele uygulamalarına rehberlik edecek formata dönüştürülmesi yönündeki emeklerin başladığı görülmektedir. Artık terörizm üzerine çalışan akademik araştırmacılar 10 bin kelimelik makalelerini alışlageldiği üzere “politikacılar bu makalenin öne sürdüğü ve aşağıda sıralanan çıkarımların farkına varacaklardır...” cümlesi ile bitirmemektedir. Şimdilerde aynı uzmanlar (yalnızca politikacılar değil) akademisyenler ile birlikte bir masanın etrafında toplanarak araştırma sonuçlarının gerçek dünyadaki karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi üzerine çalışmaktalar. Akademisyenler de artık terörle mücadele alanında çalışan kişilerin günlük kaygılarının neler olduğunu merak etme zorunluluğundan sıyrıldılar. Birtakım aşikâr sınırlılıklara rağmen yapabildikleri kadarını kendileri bizlerle paylaşıyorlar. Ve tüm bunlardan daha da umut verici olanı ise anlamlı çözüm önerileri geliştirmek için yardım istemekten artık çekinmiyor olmaları. Bugüne dek tek yönlü olan yol, artık her iki yönde de trafiğe açık.

Bazılarına göre bu değişim birtakım zorlukları da beraberinde getirdi. Akademik camiada (Amerikalı araştırmacıların) Ulusal Güvenlik Bakanlığı veya Savunma Bakanlığı gibi olası araştırma sponsorlarıyla bağlantıda olmasının profesyonel bir tavizle eşdeğer olduğuna dair yaygın bir görüş var. Bu görüşe göre, bizler akademisyenler olarak bu kuruluşların sunduğu fon veya sponsorlukları kabul ettiğimizde, otomatik olarak “terörle mücadele araştırmaları” adı altında bağımsızlığımız, otonomimiz ve akademik özgürlüğümüzden vazgeçmiş ve (“yukarıdan gelen” terörizm yerine) yalnızca devlet-dışı terörizm üzerine odaklanıyor gibi görünen araştırmalar için verilen fonları keyifle kabul ederek devlet tarafından belirlenen gündemlere hizmet etmiş oluyoruz.

Esasında bu düşünce gerçeklerden oldukça uzaktır. Bu sponsorlar, araştırma talep ettikleri akademisyenlerin teorileri, metodolojileri ve topladıkları verilerle ilgili sorgulayıcı ve eleştirel olma eğilimindedir. Nihayetinde kurum içi fon akışları yüksek-kaliteli sonuçlara bağlı ise niçin akademisyen-

lerin savlarını yakından incelemesinler? Kişisel deneyimlerime göre, böyle bir işbirliğinin yol açacağı taviz ve olası başarısızlıklar üzerine varsayımları konuşan (ve yazanlar) çoğunlukla resmi kuruluşlarla bu türden bir iletişim ihtimalini ciddi olarak değerlendirmekten dahi kaçınma eğilimi olan akademisyenlerdir. Aslında “terörizm araştırmaları”nın daha geniş çaplı çalışılmasına yönelik karışıklık öyle boyutlardadır ki, İngiltere’de birçok üniversitede “eleştirel” terörizm çalışmaları hareketi (ironik bir şekilde, bu hareketin savunucuları kendilerini tanımlamak için “t” ile başlayan ve çok korkulan o kelimeyi özgürce kullanmaya devam etmektedir) ortaya çıkmıştır. Hareketin amacı, savunucularının “geleneksel” (muhtemelen “eleştirel” kalıbına uymayan herkes kastedilmektedir) terörizm araştırmacılarının çalışmalarını inceleme sorumluluğu hissetmesini teşvik etmektir. 11 Eylül 2001’deki korkunç olaylardan sonra terörizm araştırmaları alanında memnuniyetle karşılanan artışın yalnızca terörist davranışları inceleyen akademisyenleri değil, aynı zamanda terörizm çalışan diğer akademisyenleri çalışmak isteyen bazı başka akademisyenleri de kapsamı gerçekten ironiktir.

Belki de tüm bunların beklenmesi gerekir. Neticede çağımızın en karmaşık ve zor sosyal olgusu olan terör olaylarına dair “terörizm çalışmaları”, bilgilerimizdeki birtakım heyecan verici ve yaratıcı gelişmelere rağmen halen göreceli olarak gelişiminin ilk aşamalarında. Geçmişe kıyasla bugün çok daha canlı bir alana dönüşmüş olmasına katkıda bulunan bazı mükemmel çalışmalar yapılmıştır. En hırslı ve değerli çalışmalar, terörizm olgusunun karmaşıklığından kaçınmak yerine bu karmaşıklığı kucaklayan çalışmalar olmuştur. Bazı okuyucuların bu ve benzeri diğer kitapları okurken mucizevi bir liste beklentisi içinde olacağından hiç şüphem yok: terörist profilinin özelliklerini sıralayan maddeler veya tehlikeli radikal teröristlerin gölgelerinde gizlendiği “riskli” topluluklar, gibi.

Basit cevaplar beklentisi içinde olanlar aradıklarını bulamayacaklar. En azından bu kitapta bulamayacaklar. *Terörizm Psikolojisi* kitabının bu ikinci baskısının en temel hedefi, ilk baskıda olduğu gibi, terörist davranışlar üzerine daha fazla düşünülmesini teşvik etmektir. Özellikle benim amacım bir teröristin gelişimine dair düşünülmesini desteklemektir. Sihirli bir çözüm yok ve temeldeki problem her zamankinden daha da karmaşık bir hal almış olabilir. Günümüzdeki tehdit ortamının ezici bir şekilde en tipik özellikleri, karmaşıklık ve çeşitliliktir. Dış Politika Araştırma Enstitüsü’nden Clint Watts’ın 2012 tarihli raporu da bu karmaşıklığa işaret etmektedir. Watts, raporunda, “Afga-

nistan, Irak ve diğer cihatçı savaş alanlarından gelen yabancı teröristlerin azaldığını, ancak analistlerin Amerika temelli ‘yerli ekstremizm –yani, Amerikan vatandaşları ve Amerika’da yaşayan kişilerin desteklediği veya bizzat üstlendiği terörizm– alanında bir artışa işaret etmektedir” (s. 1) ifadesini kullanmıştır.

Her zaman terörist tehdidin karmaşıklığını ve çeşitliliğini fark etmekten kaçınmamamız gerektiği görüşünü savundum. Aksine, konuyu tüm mevcut teorik, kavramsal ve metodolojik araçlar yardımıyla ele almalıyız.

Bu yeni baskıyı hazırlamak, 2005 senesinden beri terörizm alanında yapılan tüm psikolojik araştırmalara yer verecek kadar geniş kapsamlı bir kitap hazırlama çabasının beyhude olduğunu fark ettikten sonra oldukça kolay oldu. Bunun yerine her bir teröristin karşı karşıya kaldığı ilişkilene, katılma, ayrılma evrelerine odaklanmaya karar verdim. Bu yeni baskıda da okuyucuya herhangi bir kolay çözüm önerisi vadedmiyorum, ancak, ilk baskıdan sonra gözden geçirilmiş ve genişletilmiş bazı bölümleri de içeren bu kitabın, terörist davranışları nasıl ele aldığımız ve konuyla etkili mücadele edebilmek için neler yapabileceğimiz konularında mütevazı katkılarda bulunmasını umuyorum.

Teşekkür

Hiç kimsenin teşekkür notlarına dikkat etmediğini varsayıyorum, ancak eğer yanılıyorsam, kitabımı aldığınız için teşekkür ederim! Çok kalabalık bir piyasa var, bu nedenle zamanınızı ve paranızı benim kitabım için harcamanıza minnettarım. Gerçekten – *teşekkür ederim*.

Geleneksel olarak böyle bir kitabın diğer pek çok kişinin yardımı olmadan asla tamamlanamayacağı belirtilir ve bu benim durumumda gerçekten doğru. Öncelikle, editörüm Andrew Humphrys benim düşüncesizce vermiş olduğum sözü (“*Tabii ki kitabın gözden geçirilmiş bir baskısını hazırlamak çok ilgimi çeker!*”) tutmamı sağladı. Bir dahaki sefere on yıl bekleyeceğim.

Ayrıca, terörizm psikolojisi üzerine hiçbir kitabın benim hayal ettiğim kadar kapsamlı olması mümkün değil. Çok fazla araştırma var ve sayı her geçen gün artıyor. Çalışmalarına kitabımda yer veremediğim tüm araştırmacılardan özür dilemek ve görmezden gelinmiş hissetmemeleri konusunda ısrar etmek isterim. Kitabı güncellerken karşılaştığım gerçek bir zorluk, 2005 senesinden bu yana yayımlanmış olan aşırı sayıdaki yeni çalışmayı incelemektir. Ancak bunu yaparken başka bir şey daha öğrendim: Terörizm çalışmalarıyla ilgilenen akademisyenler olarak özenli araştırmalar ile uzman görüşlerini birbirinden ayırmak konusunda daha iyi bir performans göstermeliyiz; bunu acilen gerçekleştiremezsek terörizm araştırmalarının daha büyük akademik çalışmaların ortasında uygunsuz bir biçimde oturmaya devam edeceğini düşünüyorum.

Max Taylor, Clark McCauley, Bruce Hoffman, Ariel Merari, Jerry Post, Gary LaFree, Todd Sandler, Marc Sageman, Martha Crenshaw, Alex Schmid, Walter Laqueur, Fernando Reinares ve David Rapoport gibi saygın

akademisyenlerden öğrenmeye devam etme imkânına sahip olduğum için çok şanslıyım. Kendilerini yaşlı hissettirmek pahasına da olsa bu isimlerin terörizmin nasıl düşünülmesi gerektiğine dair katkılarının bugün de bundan on yıl, hatta yirmi yıl öncesinde oldukları kadar geçerli olduğunu belirtmeliyim. Bunun bizim çalışma alanımıza dair bir itham mı yoksa bu isimlerin düşünce biçimlerinin çok yönlülüğüne dair bir gösterge mi olduğu çok net olmasa da (belki her ikisi de olabilir), ben ikinci seçeneğin doğru olduğunu varsayıyorum. Kitabın ilk dört bölümünde de hâlâ bu isimlerin katkılarından faydalandığım net bir şekilde anlaşılacaktır.

Yaratıcı çalışmalarıyla çığır açan yeni nesil terörizm araştırmacılarının önünde saygıyla eğiliyorum: Michael “Mick” Williams, Gilbert Ramsay, Donald Holbrook, Caoimhe NicDhaibhéid, John Morrison, Paul Gill, Emma Leonard, Scotty Flower, Orla Lynch, Daniela PISOIU, Alessandro Orsini ve diğerleri. Jessica Stern, John (J.M.) Berger, John Monahan, Phil Mudd, Humera Khan, C. Christine Fair, Will McCants, Clint Watts, Erica Chenoweth, Jack Segal, Richard English, Tore Bjørgo, Samuel Hunter, Victor Asal, Heidi Ellis, Gina Ligon, Michael Boyle, Karl Rethemeyer, Jeff Victoroff, Anthony (Tony) Lemieux, Jennifer (Jenna) Jordan, Dipak Gupta, Kumar Ramakrishna ve Jeff Kaplan’dan öğrenmeye devam ediyorum. Temel araştırmaları yürütmeyi çok kolaylaştıran yorulmak bilmez bir kaynak olan @intelwire ve hiçbirisiyle şahsen tanışmamış olsam da Twitter üzerinden araştırma desteği veren @azelin, @Charles_Lister ve @PhillipSmyth’e de minnettarım. Yaptığınız işe aynen devam edin.

Terörizm ve Güvenlik Çalışmaları Merkezi’ndeki meslektaşlarımla yanı sıra, Massachusetts Lowell Üniversitesi’ndeki yeni akademik aileme de müteşekkirim. Tek tek kişilerden bahsetmek tehlikeli olsa da James Forest’a yalnızca beni işe aldığı için değil, aynı zamanda sürekli arkadaşlığımı ve desteğini sunduğu için özel bir teşekkür etmek istiyorum. Gerçekten de terörizm çalışmaları alanındaki en mükemmel insan. Massachusetts’e taşındığımdan beri Jessica ve Chet, John ve Janet, Carol ve John ve korkusuz Ron Schouten’in arkadaşlıklarının çok faydasını gördüm. Massachusetts’li araç sürücüler, lütfen biraz yavaşlayın ve arada sırada da olsa sinyal vermeyi deneyin.

Emma, Charles, Karen, Kiren, Allison, Danielle, Mark Rossin, Scott Stanley, John Picarelli, Ivy Estabrooke, Harold Hawkins, Erin Fitzgerald, Joel Rodriguez, Rik Legault ile Fia, Raafia, Sadia ve *Saboon*’daki tüm personele özellikle teşekkür ederim.

Max Taylor her zaman arkadaşım ve tüm çalışmalarımın ilham kaynağı olarak kalmaya devam edecektir. İrlanda'daki ailemdeki herkesin (özellikle de Killian, Evan, Ruby ve Sophie'nin) desteğine her zaman için minnettarım. Ancak her şeyin ötesinde, harika, inanılmaz, yetenekli ve aşırı sabırlı vs. vs. karım Mia'ya, bu kitabı tamamlayabilmem için geçtiğimiz dört ay boyunca akşamları ve hafta sonları ortadan kaybolmama izin verdiği için en derin şükranlarımı sunarım. *Bu kadar!*

Giriş

2004 yılının Mayıs ayının başlarında, militan İslami ekstremizmi destekleyen Iraklı bir terörist grup olan Muntada al-Ansar, tüm dünyada kötü anlamda ünlenmelerine yol açan bir video yayınladı. Ortamın kirliliği ve videonun çekim kalitesinin düşüklüğü, videoyu izlerken ve geleceği kesin olan görüntüyü beklerken yaşadığım dehşeti daha da artırdı. Video Irak'a altyapı yenileme çalışmaları kapsamında giden 26 yaşındaki Amerikalı inşaat işçisi Nicholas Berg'i gösteriyordu. Berg'in önceki aydan beri kayıp olduğu rapor edilmişti. 14 dakikalık video, Guantanamo Körfezi'ndeki tutukluların giydiğine benzer turuncu bir tulum giyen Berg'in bir sandalyede oturduğu görüntüyle başladı. Berg, kendisiyle röportaj yapan kişiye, "Babamın adı Michael, annemin adı Suzanne. Bir erkek ve bir kız kardeşim var, David ve Sarah. Philadelphia'da yaşıyorum" ifadeleriyle kendini tanıttı. Video daha sonra Berg'in elleri arkadan bağlı ve ayakları da birbirine bağlanmış şekilde, beş maskeli adamın önünde yerde oturduğu ve adamlardan birinin (tam ortadakinin) Arapça bir metin okuduğu sahneye atladı. Konuşmacı, Bağdat'ta yer alan ve Amerikan kontrolü altında olan Ebu Gureyb cezaevinde Iraklı mahkûmların istismar edilmesini kınadı, tutuklulara yönelik işkenceye bazı Amerikan askerleri ve işçiler de katılmıştı. Sonradan bu konuşmacının Iraklı terör örgütü El-Kaide'nin Ürdün asıllı lideri Ebu Musab Ez-Zerkavi olduğu belirlendi. Ez-Zerkavi, El-Kaide örgütündeki yoldaşları tarafından ele verilmesinin ardından 2006 yılında vurularak öldürüldü.

Metin okunurken, Ez-Zerkavi'nin iki tarafında uzakta durmakta olan iki adam kıpırdanıyorlardı, Berg'e ve sonra tekrar Ez-Zerkavi'ye bakıyorlardı. Her ikisi de bu süre boyunca hafifçe ama düzenli olarak silahlarına bakıyorlardı. Berg, metin okunduğu sürece hareketsiz durdu. Sonra o an geldi:

Kameraman olduğu anlaşılan kişiden bir bağırs, ardından Ez-Zerkavi'nin elindeki kâğıtları fırlatması ve ceketinden uzun bir kılıç çıkarması. Maskeli adamlardan ikisi Berg'i yerde sol tarafına doğru ittiler ve aşağı doğru bastırdılar. Tam bu noktada Berg çığlık atmaya başladı ancak çığlıkları “Allahüekber, Allahüekber” sesleri arasında kayboldu.

Sonraki saniyelerde Ez-Zerkavi, Berg'in kafasını geriye çekip ense-sinden başlayarak boğazını keserken ilahi sesleri daha da yükseldi. Berg'in bedeninden ayrılmış kafası kameranın önünde havada asılı tutulurken ilahi durdu. Video daha sonra Berg'in kafasının bir yatağın üzerinde bedeninin yanına yerleştirilmiş olarak görüldüğü sahneye atladı.

Böyle bir eylemi anlamaya nereden başlamalıyız? Ve aslında neden bunu anlamaya çalışmalıyız? Çalışmalı mıyız? Belki sadece yargılamak daha iyi olacaktır. Belki böyle bir şeyi anlama çabaları, bu duruma karşı herhangi bir “entelektüel” tartışmadan çok daha uygun ve savunulabilir bir tepki olan öfke ve şok duygularına gölge düşürecektir. Saygın bir bilim insanı olan George Steiner, Holokost'taki dehşet verici olaylara nasıl tepki verilmesi gerektiği sorusuna, tek uygun tepkinin sessizlik olacağı yanıtını vermiştir. Steiner; dil, kelimeler, fikirler ve argümanların (Nazilerin bizzat kanıtladığı üzere) yaşananları aktarırken çarpıtmaya çok açık olduğu görüşünü öne sürmüştür. Steiner, geçmişin dehşetlerinin gerçekçi tasvirlerini kirletecek olan bir basite indirgemenin gerçekleşmesinden korkmuştur.

2014 senesinde Steiner'in yorumu tamamen yersiz görünüyor. Terörizmi çevreleyen drama ile dünya çapındaki akademisyen ve araştırmacıların konuyu sahiplenmesi, birçoklarının (esasında, daha kibar bir tanımlama yapanların) “endüstri” olarak adlandırdığı bir alanı ortaya çıkardı. Terörizm üzerine en hevesli öğrencinin bile ömrü boyunca okuyamayacağı kadar çok sayıda kitap ve en karanlık terörizm konularıyla ilgili bile herhangi birinin bir gün içerisinde göz gezdiremeyeceği kadar çok sayıda Twitter paylaşımı var. Kitap, makale, rapor, özet, haber başlığı, video klipler ve pek çok diğerkaynağın oluşturduğu sel karşısında, terörizmin herhangi bir boyutu üzerine bir literatür taraması (hatta kısa bir özet) derlemek, en adanmış ve çalışkan öğrencinin bile cesaretini kırmaktadır. Esasında bunca veriye rağmen ve hatta belki tam da bu sebeple, hâlâ terörist davranışa dair gerçek bir bilim geliştirememiş olmamız ironiktir. Terörizmle ilgili geçmişe kıyasla çok daha fazla bilgiye sahip olmamızın, zorunlu olarak terörizmi daha iyi anlamamız sonucunu doğurmaması bizi şaşırtmaya devam etmektedir.

Yanlış bilgilendirilmiş, politize olmuş, dar görüşlü, eksik ve her şeyin ötesinde aceleye getirilmiş analizler var olmaya devam etmektedir, öyle ki en “akademik” olarak tanımlanan analizler bile kendi ağırlıkları altında ezilmektedir: 2003 senesinde El-Kaide hareketinin en doğru şekilde nasıl tanımlanacağı tartışmalarına anlam vermeye çalışırken Xavier Raufer,¹ *o zaman* bile “yanlış anlaşılmalı olguların yükselen dalgalarında boğulma” riskimiz olduğu konusunda uyarılmıştır. Aradan geçen on yıldan sonra Raufer’in bahsettiği dalga tsunami boyutlarına ulaşmış durumda. “Abbottabad belgeleri” olarak bilinen dokümanlardan sızan az miktardaki bilgi bile El-Kaide’nin “tepeden” nasıl yönetildiğiyle ilgili görüşlerimizin nasıl iç karartıcı bir şekilde yaratıcılıktan uzak, dar ve çoğunlukla yanlış olduğunu doğrulamıştır.

Fransız terörizm uzmanı Raufer’in işaret ettiği nokta, daha geniş boyutta da aynı derecede geçerlidir. Terörizm çalışmaları alanında teorilerimiz giderek daha soyutlaşmış ve topladığımız veriler de daha güvenilmez (çoğunlukla başkasından öğrenilmiş veya ilk ağızdan öğrenilmiş olsa da yeterince şeffaf olmayan) bir hale gelmiş görünüyor. Mevcut koşullarda en endişe verici olan ise, halihazırda sahip olduğumuz bilgilerin ve terörist ağlarına etkili bir şekilde müdahale etmek için sahip olduğumuz stratejilerin değerini fark etmemizi zorlaştıran bazı temel zorluklardır. Problemi ve bu probleme karşı verebileceğimiz olası yanıtları karakterize etmek için yeterli sayıda zekice ve hatırlanmaya değer metafora sahibiz, ancak tüm bunların yarımın gerçekliğine benzeyip benzemeyeceğini nasıl bilebiliriz? Veya bir yıl sonrasının gerçekliğine? Vahşi ekstremizme karşı çıkmak, potansiyel olarak birleştirici bir terörle mücadele stratejisi ve politikasını temsil ediyorsa, yalnızca vahşi ekstremizmle nasıl mücadele edileceğini değil, bu mücadelenin kim tarafından, hangi düzeyde yapılacağını ve etkili olup olmadığını nasıl bileceğimizi desteklemek için altta yatan bilgilerimizi daha yakından (ve belki daha mütevazı bir şekilde) değerlendirmemiz yerinde olacaktır.

Terörizm süreçlerine ve terör eylemlerinin faillerinin davranışlarına yönelik algımız, terörizmin bazı belirgin özelliklerinin etkisi altındadır: aşırı vahşet içermesi ve geniş anlamda, yıkıcı, illegal, örtük ve öngörülemes doğasıyla uyumlu olarak sıklıkla “korkak” olarak etiketlediğimiz taktikleri. Mutlaka yanlış olmamakla beraber, bu algılarımız en bilindik ve fazla araştırılmış terörist gruplar dışındaki örgütlere dair *doğrulanabilir* verinin yeter-

1 X. Raufer, “Al Qaeda: A Different Diagnosis,” *Studies in Conflict and Terrorism*, 26, 6 (2003), s. 391-398.

sizliği nedeniyle kısıtlı kalmaktadır (ayrıca, Abbottabad belgelerinin okumasından yola çıkarak, fikir birliği ile doğrulanabilirliğin aynı Şey olmadığını hatırlatmak gerekir). Genel okuyucuya Şaşırtıcı gelebilir, ancak olgunun gündemle bu kadar yakından bağlantılı olmasına ve geçtiğimiz on yılda ciddi bir Şekilde dikkat çekmesine rağmen, devlet-dışı aktörler tarafından gerçekleŐtirilen terörist davranışa dair kavrayıŐımız henüz oldukça az geliŐmiŐtir.

Yine de bazı başlangıç noktalarına sahibiz. Zor anlaŐılır olsa ve kesinlikle tutarsız biçimlerde kullanılsa da terörizm hâlâ kabul edilen bir kavram. Eğer bu kitap terörizmin ne olduğunu veya nasıl tanımlanması gerektiğini anlamaya yönelik olsaydı, belki de on yıllardır süren uzun bir tartıŐmanın en baŐından baŐlamamız ve bu kavrama objektif ve eleştirel Şekilde yaklaŐabilmek için sistematik bir analiz geliştirmemiz gerekirdi. Ancak bu kitap terörizmi tanımlamayı amaçlamıyor (Bruce Hoffman ve Alex Schmid gibi bazı araştırmacılar bu iÇi son derece etkili bir Şekilde gerçekleŐtirmiŐlerdir), bu nedenle mevcut çerçeveler dahilinde çalıŐmamız anlamlı olacaktır.

Bu kitabın yazılmasının temel sebebi, yalnızca yakın bir geçmişe kadar terörizm analizlerinde psikolojinin neden çok az rol oynadığını veya hiç rol oynamadığını açıklamak değil, ayrıca terörizm psikolojisinin gerçekte ne anlama geldiğine (veya neler sunabileceğine) dair yaygın olan kafa karıŐıklıđını gidermeye katkıda bulunmaktadır. Çok uzun bir süre boyunca terörist kiŐilikler olduğuna dair yaygın bir varsayım mevcuttu ve psikolojiyi teknik anlamda terörist profilleri geliŐtirmekle görevlendirme yönünde çabalar söz konusuydu (rneğin, intihar teröristleri, uçak korsanları gibi belirli terörist tiplerine dair profiller veya daha yakın geçmişte intihar teröristleri ile silahlı okul saldırganları gibi kitle ölümlerine sebep olan diğer kişiler arasında benzerlikler bulunup bulunmadığı gibi) ancak disiplin olarak psikolojinin terörist davranışlarla ilgili söyleyecek çok sözü yoktu. Güncel tartıŐmalarda kullanılan “terörist psikolojisi” ifadesi ampirik ve veri-güdümlü analiz eksikliğinin üzerini örtmektedir.

Çoğunlukla bunun birkaç temel sebebi var. Bir taraftan, birinci ve ikinci bölümlerde rnekleneceği üzere, terörist davranış üzerine bir bilimin geliŐmesindeki zorluklardan biri konunun sınırlarının muğlaklığı – terörizm veya “terörist” kavramlarına yönelik en basit eleştirel analizlerde bile çok sayıda tutarsız ve kafa karıŐıtıcı kullanım açığa çıkmaktadır. Ayrıca terörizm yasadıŐıdır, bu nedenle de analizlerimiz için daha anlamlı bilgileri

edinebileceğimiz önemli aktör ve durumlara erişebilmek zordur. Terörizm, doğası gereği devleti çok önemli derecede etkiler ve güvenlik ve diğer meselelerle ilgili çeşitli endişelere sebep olur. Bu da zorunlu olarak yapılması mümkün olan analizin doğasını ve kapsamını sınırlandırır. Bu aşamada kısaca bahsedilecek olan, muhtemelen psikolojiye dair daha genel bir problem ise, terörizme içkin olan süreçlerin, sosyal hareketleri ve politik süreçleri de içeren yüksek seviye faaliyetlerle ilişkisi bakımından, psikolojinin söyleyecek çok fazla şeyinin olmaması ve bu konuların diğer disiplinlerin (özellikle de siyaset biliminin) alanına girmesidir. Devlet-dışı terörist gruplar ile bu grupların karşı olduğu devlet düzeyindeki aktörler arasındaki ilişkiye dair temel meselelerden bir diğeri de çoğunlukla birincinin hareketlerinin ikinciyeye hiçbir referans göstermeden açıklanmasıdır. Bu durum, ancak devlet-dışı aktörlerin davranışlarını yönlendiren ve devam ettirenin ne olduğuna dair anlayışları daraltmakla sonuçlanabilir.

TERÖRİST DAVRANIŞ BİLİMİ Mİ?

Bu kitabın en temel amacı, psikoloji ve psikolojik süreçlere dair bilgilerimizin terörizme dair kavrayışımızı bilgilendirmesi ve geliştirmesidir. Terörizm süreçlerinin bazı boyutlarına (özellikle –en azından bireysel teröristler tarafından deneyimlendiği üzere– terörizmin temel “ark”ını temsil ettiğini düşündüğüm üç evreye) özellikle önem veriyor olsam da, bu temel girişim dışında başka hiçbir iddiada bulunmuyorum. Böyle bir projenin çok farklı şekillerde ilerleyebileceğini en baştan belirtmemiz gerekir. Örneğin oldukça hızlı bir şekilde psikolojik bir perspektiften incelenebilecek en az dört temel alan belirleyebiliriz.

İlki, birey olarak teröristler ve bu kişilerde “terörizm” olarak tanımladığımız şiddet içeren davranışların (ve bunlarla bağlantılı diğer faaliyetlerin) ortaya çıkması ve devam etmesinde rol oynayan süreçlerdir. Bugüne dek pek çok psikolojik araştırmanın bu konuya odaklanmış olması, bir anlamda, asıl odak noktasının terörist davranışın sürmesine yol açan bireysel meseleler üzerinde olduğunu gösterir: pekiştiriciler ve kişinin (1) terörizmle ilk olarak ilişkilenebilmesinde (2) ve sonrasında terörist gruba katılmasında itici güç olan cazibe ve destek nitelikleri (bu noktada şiddet içermeyen politik ve destekleyici davranışların, daha fazla şiddet davranışının sürdürülmesinde oynadığı role de değinilmesi zorunludur).

İkinci olarak, birey ve bireyin içinde faaliyet gösterdiği politik, dinî ve ideolojik bağlam arasındaki ilişkiyi psikolojik bir perspektiften inceleyebiliriz. Böyle bir inceleme, çoğunlukla terörist hareketlerin örgütsel boyutlarını da, özellikle geniş hareket içerisinde belirli bir kişinin hangi düzeyde bulunduğu ve nasıl bir rol üstlendiğine bağlı olarak davranışlarının örgüt tarafından nasıl etkilendiğini göz önünde bulundurmamızı gerektirir. Bu iki alanın, bu kitabın da asıl odağını oluşturma sebebinin, bu meseleleri çevreleyen yanlış anlaşılma ve kafa karışıklıklarını gidermeye yönelik bir açıklama yapmaya yönelik kritik bir ihtiyacı yansıttığının belirtilmesi yerinde olacaktır.

Üçüncü olarak, terörist eylemlerin etkilerini değerlendirebiliriz. Bir anlamda bu değerlendirme terörizmle ilgili tüm analizlere içkin bir görevdir çünkü terörizmi anlama ve kavramsallaştırma çabalarımızı terörizme verdiğimiz tepkilerden tamamen ayırıştırmamız imkânsızdır. Terörizm ve teröristler üzerine tüm çalışmalar, böylesi etkilerle ilgili kaygıları yansıtacaktır. Ancak çoğunlukla psikoloji, terörizmin etkilerini iki temel alanda incelemeye çalışmıştır: toplumsal düzeyde (örneğin terörist bir saldırı sonrası, travma sonrası stres bozukluğu geliştirmemiz veya daha genel olarak bir gözlemci olarak bu olaylara müdahil olduğumuzda bizlerin nasıl doğrudan mağdur olabileceği yönünden) ve politik sistem ve üst düzeylerdeki (yani seçmenlerin üzerindeki) kişilerin nasıl etkilenebileceği düzeyinde.

Psikolojik bir bakış açısıyla incelenebilecek dördüncü ve son bir alan ise metodoloji meselesi ile üzerinde düşünmemiz ve geliştirmemiz gereken terörizmi çalışma yollarıdır. Tüm kitap boyunca en temel iddia, terörizme dair otorite veya inanç temelli bilgilerin kabul edilmemesi gerektiğidir. Güncel tartışmalar “terörizm uzmanları”yla doludur. Bazen terörist bir saldırıdan yalnızca dakikalar sonra alelacele ortaya atılan analizleri dinlerken kullanılan “terörizm uzmanı” ifadesi yalnızca kafa karıştırıcı değil, aynı zamanda yanıltıcıdır da. Özellikle spekülâtif hesapların sonradan gerçekleşen olaylarla yanlışlıkları ispatlandıktan sonra dahi engellenmemesi, birinci olmanın doğru olmaktan daha iyi olduğu izlenimini vermektedir. Herhangi bir çalışmada yalnızca olgular tartışmaları çözümleyebilir ve eğer terörist davranış biliminin gelişmesi ciddiye alınacaksa, öncelikle analizlerimizi yerleşik akademik disiplinlerin metodolojik katılığıyla uyumlu hale getirmemiz gerekir. İyi bilim iyi *tanımlamayla* başlar, ancak biz terör çalışmaları topluluğu olarak terörizmi veya şu anda moda olduğu şekliyle “radikalizasyon”u

(bu konuya daha sonra ayrıntılı yer verilecektir) açıklayacak yeni bir teori geliştirmek için acele ederken bu temel noktayı kaçırdık.

Teröristler üzerine mevcut çalışmalardaki özel bir sorun, belirli görüş açılarını desteklemeye yönelik önemli ampirik verilerin eksikliğidir. Araştırmacıların erişebildiği verilerin çoğu ikincil kaynaklardan edinilmiştir: kitaplar, gazete raporları, terörist bildirimleri, açıklamalar, konuşmalar, intihar bombacılarının son dileklerini ve vasiyetlerini içeren videolar, bazen otobiyografiler ve uzun süredir alanda çalışan terörizm araştırmacıları için güvenlik servisleri veya hükümetten doğrudan edinilen bilgiler. Bu durumun değişmekte olduğunu gösteren işaretler olsa da (yavaş bir değişim olduğunu kabul etmeliyiz), geleneksel olarak teröristlerin bizzat kendilerinin söyleyeceklerini dinlemeye yönelik çok çaba olmamıştır. Kulağa çok hoş gelmesine de, terörist davranışın gelişimini ve yapısını anlayabilmek için terörist şiddetiyle geçmişte bağlantısı olmuş veya halen bağlantısı olan kişilerle görüşüp konuşmamız kaçınılmazdır. Akademik okuyucular için bu nokta anlamsız görünebilir, ancak şiddet içeren alana girmeye dair akademik isteksizliğin her zamankinden daha belirgin olduğu bugünlerde gerçekler o kadar net değildir. Birçoğumuzun sürece ve failere yönelik algı ve anlayışımızın terörist eylemleri çevreleyen drama tarafından şekillendiğini düşünürsek; başlangıç noktamız, bir gün sonumuzun nasıl olacağına dair klişe ve prensipli hayaller yerine bağımsız, doğrulanabilmesini sağlayacak şekilde şeffaf, veri-güdümlü bilgiler olmalıdır.

NEDEN İKİNCİ BASKI?

Terörist davranışlar üzerine araştırmalar oldukça arttı ve psikolog ve sosyal bilimcilerin güçlü çalışmalarıyla birçok bakımdan terörizme karşı tepkileri bilgilendirmek adına olağanüstü (ve bazıları oldukça parlak) çabalara tanık olduk. Araştırma fonlarının mevcut olması, en azından kısa vadede, farklı kurumlar arasında disiplinlerarası işbirlikleri kurulmasını kolaylaştırdı ve gerçekten etkileyici gelişmeleri doğurdu. Kavramsal ve teorik tartışmalar ile terörist faaliyetleri önleme ve dağıtmaya yönelik operasyonel düşüncelerin birleşmesi artık yalnızca bir hayal değil. Hâlâ gidecek çok yolumuz var, ancak artık terörizm üzerine araştırma kıtlığından şikâyet edemeyiz. Belki de hiçbir zaman sorun bu değildi. Abraham Miller'in 1989 yılında *Terrorism*

and Political Violence dergisinin 1. sayısında ifade ettiği uyarıyı açıklayacak olursak, akademik terör araştırmacılarının gazeteci kadar hızlı yayın yapmak için acele etme becerisi sergilemesi artık sadece bir korkudan ibaret değil. Twitter’la saatlik bir gerçeklik. Ancak asıl mesele, Alex Schmid² tarafından, 2011 yılında Routledge’den çıkan *Handbook of Terrorism Research* kitabında da öne sürüldüğü üzere, terörizm üzerine yazılı kaynak bulunmaması değil, bu yazılanların çoğunun bir *araştırma* olarak tanımlanamayacak kalitede olması.

Ancak bir Őeylerde ilerleme kat edildi – Őpbesiz. 2005 senesinde terörizm üzerine çalışmaları yayımlayan iki etkili akademik dergi vardı. Őimdiyse en az dört hakemli basılı derginin yanı sıra, anlık düzeltme ve gözden geçirmeler ile pozisyon, bakış açısı veya ngrleri geliştirmeye (her zaman yol açmasa da) izin veren en az on evrimii mecra mevcut.

Terörist davranışlar üzerine ampirik araştırma dalgasının bir göstergesi olarak kitabın bu yeni baskısı oldukça genişletildi. Bazı eski sorular varlığını sürdürüyor. (Şu an için) terörizmi bireysel kişilik tiplerine referans vererek açıklama meselesini geride bırakmış olsak da, yakından bağlantılı bazı başka soruları yanıtlama çabalarımızda hâlâ gerideyiz. “Herhangi biri, uygun koşullar altında, terörist olabilir”, terörizm analistlerinin yaygın olarak tekrarladığı bir ifadedir. Bu tamamen doğru mu? Muhtemelen hayır. Terörist bir örgüte katılmak *isteyenlerin* bile hepsi Şiddet eylemlerinde bulunmak istemeyebilir. Gerçekten de geçtiğimiz yedi senede terörist psikolojisi üzerine yapılan araştırmaların en büyük katkısı, sonunda ilişkilenme, katılma, ayrılma evrelerinin karmaşıklığına ve gerekli müdahalelerin geliştirilmesi için nasıl çıkarımlar olabileceğine dair kapsamlı bir kavrayış geliştirmemizi sağlamasıdır.

2013 senesinin sonlarında artık ilişkilenme evresinin karmaşıklığına kavramaktaki başarısızlığımızın Şu anda mevcut olan birkaç fevkalade çalışmanın niteliğinden ziyade, araştırma sonuçlarımızın kalitesi (ve bunu etkileyebilecek veya sınırlandırabilecek olan faktörler) ile literatürün kapsamlı ve bilgili bir araştırmasını iletmedeki yetersizliğimizle bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Doğru soruları sormak ve bu soruların yanıtlarını bulmak için uygun yöntemleri kullanmak konularında kesinlikle artık daha iyiyiz. Alan hâlâ terörizmin her yönüyle ilgili uzmanlık iddiasında bulunan sözde uz-

2 A.P. Schmid, *The Routledge Handbook of Terrorism Research* (Londra: Routledge, 2011).

manlarla kaplı olsa da, gösterilen gelişme, hâlâ emekleme aşamasında olan bu alanın daha fazla ilerlemesini teşvik etmek için açıkça kabul edilmelidir.

2011 senesinde Routledge benden kitabın ikinci bir baskısını hazırlamamı istediğinde başlangıçta reddetmiştim. 2011 ve 2012 senelerinde Amerika ve İngiltere’de psikolojik araştırmaların miktarında etkileyici bir artış görüldü, bu araştırmaların yeni ve yenilikçi projelere girişen araştırma ekipleri tarafından tamamlanacağını biliyordum. Bu kitap, bu araştırmaların çıktığı dönemde tamamlanmış olacaktır Bu projelerden bazılarının terörist davranışlara ilişkin algımızı kalıcı şekilde değiştireceğine inanıyorum. Ayrıca yalnızca aralara birkaç ek not eklenmiş ve eski fikirlerin yeni örneklerle açıklandığı olağan bir “genişletilmiş ve güncellenmiş” versiyon hazırlamak istemedim. Tabii ki dahil edilebilecek çok sayıda yeni araştırma vardı, ancak ilk baskıda öne sürdüğüm özgün argümanları yeniden değerlendirme (ve bazılarını çıkarma) imkânım olmadığı müddetçe 2005 baskısına geri dönmemin çok anlamı olmayacağını hissediyordum. O kitapta yer verdiğim bazı (aşlında, çok sayıda) argüman geçen zamana direnebildiyse de bazılarının daha fazla geliştirilmesi gerekiyor. Bu kitapta, 2005 senesinde önerdiğim ve o dönemden beri Amerika ve İngiltere’deki meslektaşlarımla ortak proje ve işbirlikleri sayesinde geliştirdiğim İKA (ilişkilenme, katılma, ayrılma) arkının artırılmış ve –umuyorum ki– daha incelikli bir versiyonunu sunuyorum.

Tabii ki günümüzde bu konu üzerine hiçbir kitap, 2001 senesinden önce terörizm bağlamında çok nadiren kullanılan “radikalizasyon” kavramını ele almadan yazılamaz. Radikalizasyonla ilgili güncel meşguliyetin inanmak istediğimiz kadar faydalı olmadığı görüşündeyim. Hatta insanların neden ve nasıl terörist davranışlara yöneldiğine dair daha fazla şeyi anlamamızı engellemiştir. İlişkilenme arkının diğer ucunda, “deradikalizasyon” a saplantıya-yakın ilginin yanlış yönlendirildiğini ve (terörle mücadele amaçları için) olağanüstü pratik faydalara sahip olan *terörist* davranıştan ayrılma evresi hakkındaki bilgilerimizi artırma pahasına ilerlediğini düşünüyorum. Şimdilerde sürecin bu evresine dair umut vadeden araştırmalarda ilerleme olsa da hâlâ gidilecek çok yolumuz var.

Bu baskıda ayrıca ilk baskıya yöneltilen eleştirileri ele alma fırsatım oldu. Bu hususta çeşitli terörist gruplardan daha fazla sayıda örnekten yararlandım. Bu kitapta yer verilen pek çok ana örneğin, düşüşünü sürdürüyor gibi görünse de (hâlâ tamamen ölü duruma geçmekten epey uzakta olan) El-Kaide örgütünde son yıllardaki (merkezî ve çevresel kadrolarda yer

alan) üyeler üzerine olması ve şu anda çalıştığım kurum olan Massachusetts Lowell Üniversitesi Terörizm ve Güvenlik Çalışmaları Merkezi ile bir önceki kurumum olan Pennsylvania Eyalet Üniversitesi Uluslararası Terörizm Çalışmaları Merkezi bünyesindeki meslektaşlarımla yürüttüğüm araştırmalara dayanması şaşırtıcı değildir. Ayrıca kitabı “daha az teknik” ve “daha fazla ulaşılabilir” kılmam yönündeki genel taleplere de karşılık verdim. Umuyorum ki, ilettiğim mesajın niteliğinden ödün vermeden bunu gerçekleştirmeyi başarabilmişimdir.

Kitabın son bölümlerinde, terörle mücadele üzerine öğrenilen dersler de ayrıca genişletildi. Bu en karmaşık tehlikeye yanıt vermek gibi kaçınılmaz bir görevi olan kişiler tarafından göz önünde bulundurulması gereken “yapılabilecekler” veya “yapılması gerekenler” reçeteleriyle kitabı sonlandırmak istemesem de; kolluk kuvvetleri, istihbarat teşkilatı ve politika geliştiricilerle yaptığım çok sayıda toplantı, karmaşık araştırma bulgularının özünü amaçları doğrultusunda yönetebilecekleri bilgilere dönüştürme ihtiyacı konusunda inancımı pekiştirdi. Ulusal Güvenlik Bakanlığı ana merkezinden üst düzey bir görevli bir keresinde (ekibiyle yaptığım kısa bir toplantının hemen ardından) bana şakayla, Washington’da “herkesin cahil olduğunu” ve akademisyenlerin araştırmaları için dinleyici toplamaya çalışırken zor zamanlar geçirmelerinin şaşırtıcı olmadığını söylemişti. Bu yorum, belgeler, toplantılar, PowerPoint sunumları, öneriler, raporlar vs. bombardımanı altında kalan terörle mücadele uzmanlarının, “işleri basitleştirmeye” yönelik her türlü çabayı iyi karşıladığının göstergesidir.

Karmaşık araştırma bulgularını daha kolay sindirilebilir (hatırlanabilir) mesajlara damıtmak bilimden ziyade sanattır ve “metotlarını”, “sonuçlarını” ve “tartışmalarını” çoğunlukla diğer akademisyenlere sunmaya alışmış olan akademisyenler için oldukça zorlayıcıdır. Akademisyenler için bir risk de, işleri basitleştirmenin (buna “seviyeyi düşürmek” de diyebiliriz) en iyi ihtimalle yapbozun tüm karmaşıklığını can alıcı cümlelere ve metaforlara indirirken, en kötü ihtimalle ise aslında izleyiciyi, sadece terörizmi anlamakla kalmayıp bu konuda günlük olarak bir şeyler yapmakla yükümlü olanların dikkate alması gereken teori, araştırma ve eyleme geçirilebilir adımlar arasındaki ilişkinin gerçekliği konusunda yanlış yönlendirmesidir.

“Yapılması gerekenler”le ilgili öneriler sunmakta tereddüt etmeyen çok sayıda uzman olsa da, bu önerileri destekleyen temel verilerin sunul-

ması, bu uzmanlık alanının değerlendirilmesi ve geçerlilik kazanmasında yalnızca ilk adımı oluşturmaktadır. Terörle mücadele alanında çalışanlara sesleniyorum: “terörizm uzmanlarının” çok sayıda olmasından yakınmayın; onlara ne soracağınızı ve *onların* varsayımlarını nelerin destekleyeceğini bilmek sizin sorumluluğunuzdur.

Terörist davranışlarla ilgili soruları yanıtlamak için kanıt-temelli bir yaklaşıma güvenme ilkesi başta olmak üzere ilk baskıdan bugüne değişmeyen unsurlar var. İlk baskının sonundaki karamsarlık, yalnızca idealist bir terörizm araştırmacısının “işlerin ne kadar kötü olduğu ve bunu düzeltmek için neler yapmamız gerektiği” düşüncelerinin yansıması değildi. Daha ziyade, terörist psikolojisi üzerine yirmi yıllık araştırmalarımızda ne kadar hata yaptığımızı göstermek istemiştik. Belirli bir terörist profili olup olmadığı gibi bazı meselelere saplantılı olmamızdan yakınmamın sebebi, bunun değerli bir entelektüel uğraş olmaması değildi: Bunun, müdahale ekipleri için çok daha açık sonuçlar verebilecek olan daha değerli bazı araştırma alanlarını takip etmek pahasına sürmesiydi. Terörist yaşam tarzının cazibe unsurlarını (ki bu, terörizmin neden herkes için potansiyel bir tercih *olmadığını* anlamamıza yardımcı olacaktır) nasıl daha çok sarsabileceğimizi anlamak yerine bu soyut ve zihinsel kavramlara odaklanmak neden? Bu cazibe unsurlarının belirlenmesi, dolayısıyla, diğer insanların da terörist gruplara çekilmesini önleyecek stratejiler geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Bazı açılardan bu, günümüzde “şiddetli ekstremizmle mücadele” stratejileri olarak adlandırılan süreç için somut bir başlangıç noktası oluşturacaktır.

Bu kitabın genel amacı, psikolojik bilgi ve teorinin bu karmaşık problemi daha iyi anlamamıza yardımcı olacağı konusunda insanları bilgilendirmektir. Kitap, bu bilgi ve teorinin de ancak problemin özenli, doğrulanabilir ve veri-güdümlü bir şekilde *tanımlanmasıyla* elde edilebilecek olan terörizm gerçeğine dair daha net bir tablosunu temel alabileceği görüşünü öne sürer. Saygın bir bilim insanı, bunun, akademik terörizm araştırmacısının birincil görevi olması gerektiğini belirtmiştir: bilinir kılmak. Bazılarına göre ise psikolojik bir yaklaşım, halen bir tanı sunmalıdır. Terörizmin doğası düşünüldüğünde, silahlı saldırı, bombalama veya kafa kesme olaylarının faillerinin (eğer ayrı bir psikolojik yolla diğer hepimizden farklı değillerse) bir bakıma özel olduğu düşünülebilir. Bu algının hâlâ sürüyor olması beni şaşırtıyor.

Amerikan Psikiyatri Derneği'nin 2012 senesinde Philadelphia'da düzenlenen yıllık konferansında Mia Bloom ve Jerry Post'un da aralarında bu

lunduğu bazı meslektaşlarımla şiddet içeren ekstremizm üzerine bir panele katılmışım. Sunumlarımızdan sonra seyircilerden biri, profesyonel bir psikiyatrist, ayağa kalktı ve teröristleri anormallik ve psikopatoloji tablolarından farklı bir çerçevede sunma çabalarımız karşısında “gücenmiş” ve şaşkın hissettiğini ifade etti. Bu nedenle teröristlerin zihniyetine dair geçmiş yaklaşımlar üzerine olan bölümü kitaptan çıkarmamaya karar verdim. Belki şu anda bu bölüm öncelikle tarihsel referans vermek için kullanılabilir, ancak her hâlükârda kitabın bir parçası olarak kalmaya devam ediyor.

Terörizme ilişkilene ve katılma evrelerini anlamak için daha karmaşık yollar öneren, geniş odaklı bir terörizm psikolojisi tanımlamak faydalı olacaktır. Kitabın ilerleyen bölümlerinin yapısı (özellikle de İlişkilene (4. Bölüm), Katılma (5. Bölüm) ve Ayrılma (6. Bölüm) için ayrı bölümler hazırlama kararı) terörizmin karmaşıklığını ve bunun anlamını fark etmeye yönelik bu ihtiyaçtan büyük ölçüde etkilenmiştir. Kişileri terörist gruplara katılmaya yönelten faktörlerin sonradan bu kişilerin terörist (veya başka bir şey) olarak ne yapacaklarını açıklamada çok az rol oynadığını veya kişileri bir terörist grubun içinde tutan unsurlar ile sonradan terörizmden tamamen ayrılmaya yönelten unsurların farklı olduğunu, ancak yakın bir geçmişte fark etmeye başladık.

Bu kitap çok çeşitli okuyuculara yönelik yazılmış olsa da, aklımda özellikle eleştirel okuyucular vardı – buna, terörist davranışı sistematik bir şekilde anlamlandırabilmek için psikolojik perspektifin, herhangi bir çabaya kıyasla değerine yeterince ikna olmamış okuyucular da dahildir. Terörizm psikolojisinin yanlış tanıtılmasının, bu alanda az gelişme gösterebilmiş olmamız kadar, farklı disiplinler arasında önceden var olan gerilimlere de bağlı olduğunu fark edecek kadar yeterli sayıda seminer ve konferansa katıldım. Deneyimli araştırmacılar için bile terörizm psikolojisi alanı halen sınırlı ve belirsizdir; öte yandan terörist aktivitelerin önlenmesi, bozguna uğratılması ve kontrol edilmesi için gerekli olan eylemsel çıkarımların kaynağı, terörizme yönelik bilimsel psikolojik bir yaklaşımın sunacakları olacaktır. Okuyucuların terörizmin psikolojik analizinin, terörizmi ve terörist davranışı nasıl daha az gizemli bir hale getireceğini ve böylelikle daha bilinçli araştırma gündemleri belirleyip daha bilinçli yanıtlara ulaşmamızı sağlayacağını anlamakta daha iyi bir konuma geleceklerini umuyorum. Net veya kolay cevaplar olduğunu kastetmiyorum, ancak kesinlikle 2005’te olduğundan çok daha

ileri bir noktadayız. Artık bu zor konu hakkında doğru soruları yöneltebilecek yollara sahibiz, bu da zaman içinde terörizme dair şimdilerde bir terörist saldırıyı takip eden karmaşa ve panikten daha faydalı olacak, daha gerçekçi bir anlayış geliştirebileceğimiz anlamına geliyor.

2005 senesinde, bu kitabın ilk baskısının yayımlanmasının ardından, çok iyimser bir bakış açısı sunmasa da o dönemin gerçekliğini yansıttığını hissetmişim. 2014'te ise terörist davranışı belgeleme, tanımlama ve anlama hedeflerimiz doğrultusunda, daha önce hiç olmadığı kadar bilgi içerikli yayınlar vermeye başlayacak kadar büyük mesafe kat ettiğimiz için çok daha iyimserim. Terörizm çalışmaları alanı hiç cansız değil, ancak yine de halimizden memnun da olamayız. Hâlâ yapılacak çok fazla şey var, ancak birçok şey de yapıldı ve biz bunlar üzerine inşa etmeye devam etmeliyiz.

